

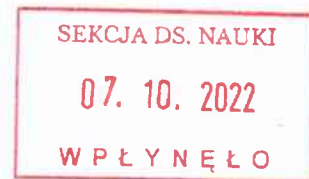
Toruń, 18.09.2022 r.

dr hab., prof. UMK Joanna Marszałek-Kawa

Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Wydział Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie

Katedra Systemów Politycznych

R E C E N Z J A

rozprawy doktorskiej Pani mgr Aleksandry Raby-Schultze

pt. ***Polityka równościowa w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej***

przygotowanej pod kierunkiem naukowym

dr. hab., prof. US Renaty Podgórzeńskiej,

Instytut Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie,

Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2022, ss. 319

1. Znaczenie podjętego problemu badawczego

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska Pani mgr Aleksandry Raby-Schultze pt. *Polityka równościowa w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej* jest istotna zarówno z poznawczego, jak i praktycznego punktu widzenia, stanowiąc istotny wkład w rozwój nauk o polityce i administracji. Recenzowane dzieło doskonale wpisuje się w toczącą się od wielu lat dyskusję na temat równouprawnienia kobiet w Polsce; jednocześnie Autorka podejmuje próbę przeanalizowania prowadzonej w tym zakresie polityki państwa z uwzględnieniem kontekstu bezpieczeństwa. I choć bez wątplenia tytułowa problematyka stanowi przedmiot dociekań i analiz wielu badaczy, także

w polskiej literaturze przedmiotu, z uznaniem należy przyjąć podjęte przez mgr Aleksandrę Rabę-Schultze ambitne wyzwanie, którego finalnym rezultatem jest recenzowana rozprawa doktorska.

2. Merytoryczna i metodologiczna ocena rozprawy doktorskiej

Do istotnych kryteriów oceny rozprawy doktorskiej zaliczyć należy: 1. temat i zakres pracy, 2. kompozycję, 3. zastosowane metody badawcze, 4. stronę warsztatową oraz 5. treść merytoryczną, na podstawie której formułowane są wnioski dotyczące powodzenia całego projektu badawczego.

Jak już stwierdziłam we wstępie niniejszej recenzji, tytułowa problematyka recenzowanego dzieła jest bez wątpienia ważna dla przemian dokonujących się w polskim życiu społecznym i politycznym. Stanowi wkład w rozwój naukowego poznania w obszarze nauk o polityce i administracji. Zmiany zachodzące w obszarze polityki równościowej, z uwzględnieniem dokonujących się przemian politycznych, społecznych, prawnych oraz uwarunkowań zewnętrznych w latach 1999–2019 stanowią najważniejszą płaszczyznę analiz Kandydatki, która konsekwentnie, z zastosowaniem dobrego warsztatu badawczego prowadzi swe rozważania, wzbogacając je prezentacją tła teoretycznego, historycznego i prognostycznego. Doktorantka trafnie wskazuje, że: „W ciągu ostatnich dekad instytucje Unii Europejskiej (UE), organy państw członkowskich, NATO przyjęły równości płci za jeden z celów swoich działań. (...) jednak dotychczas brakuje w literaturze przedmiotu wieloaspektowych rozważań dotyczących właśnie tak zestawionego zagadnienia” dotyczącego polityki równościowej w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej” (s. 6). Podejmując próbę wypełnienia tej luki w badaniach, Kandydatka skonstruowała autorski, oryginalny projekt badawczy.

W przygotowywanych przez siebie recenzjach wielokrotnie przywołuję oceny prof. Jacka Sobczaka, którego zdaniem tytuł dysertacji powinien być „krótki, informacyjnie nośny, językowo poprawny i poznawczo ciekawy”. I taki też jest tytuł omawianego dzieła – zwięzły i precyzyjnie określający przedmiot

zawartych w nim rozważań. Jego obecna redakcja jest poprawna, choć może warto byłoby wprowadzić do niego określenie cezury czasowej (Autorka ramy czasowe prowadzonych rozważań precyzyjnie wyjaśnia w merytorycznym, rozbudowanym *Wstępie*) i rozwinąć go o perspektywę bezpieczeństwa, tak żeby mocniej ona wybrzmiała, zwłaszcza że w tym duchu Kandydatka przedstawia swe rozważania.

Co warto odnotować, konstrukcja rozprawy mgr A. Raby-Schultze i jej wewnętrzna struktura gwarantują przejrzystą i logiczną prezentację problemów badawczych oraz dokonywanie zapowiadanych we *Wstępie* analiz. Recenzowana rozprawa doktorska – w mojej ocenie – dzieli się na dwie części.

Trzy pierwsze rozdziały stanowią formę teoretycznego fundamentu prowadzonych rozważań, w których Autorka prezentuje nie tylko najważniejsze teorie, definicje i klasyfikacje z uwzględnieniem historycznego tła, ale także analizuje, komentuje i zestawia ze sobą dostępną literaturę przedmiotu. Dwa ostatnie rozdziały pracy dotyczą tytułowego zagadnienia i mają charakter teoretyczno-empiryczny. W mojej ocenie Autorka zachwiała jednak nieco strukturę pracy, nadmiernie rozbudowując trzy pierwsze rozdziały dysertacji poświęcone kwestiom teoretyczno-definicyjnym, konceptualizacji pojęć i regulacjom prawnym (ponad 170). Z całą pewnością jest to ciekawy wykład wskazujący na doskonałą orientację w literaturze przedmiotu Kandydatki, niemniej mocniejszy akcent i sedno refleksji badawczej powinno koncentrować się na treściach dotyczących służby kobiet w Siłach Zbrojnych RP oraz analizie związanych z tym problemów – ostatecznie tym zagadnieniom poświęcono nieco ponad 70 stron wywodu. Ponadto zgłaszając postulat bardziej perfekcjonistyczny, sugerowałabym zmianę kolejności niektórych podrozdziałów. I tak moim zdaniem dwa pierwsze podrozdziały rozdziału IV omawianej pracy pt. *Równość płci z perspektywy Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego oraz Krajowy Plan Działania jako kluczowe narzędzie wspierające włączenie kobiet w aspekty bezpieczeństwa* lepiej byłoby dołączyć do rozdziału II, w którym Doktorantka omawia politykę równościową w prawie międzynarodowym i krajowym. Uważam, że zabieg ten pozwoliłby lepiej uporządkować podejmowane wątki.

Mgr Aleksandra Raba-Schultze w nawiązaniu do zakreślonych na pierwszych kartach swojej pracy założeń badawczych rozprawy, w szczególności jej celu, postawionych pytań badawczych oraz czterech hipotez (jak wskazałam powyżej), podzieliła pracę na pięć problemowych rozdziałów (1. *Równość płci z perspektywy bezpieczeństwa. Teoretyczne aspekty badań*; 2. *Polityka równościowa w prawie międzynarodowym i krajowym*; 3. *Gender mainstreaming jako kluczowa strategia dla osiągnięcia równości płci*; 4. *Kluczowe aspekty służby kobiet w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*; 5. *Wybrane problemy służby kobiet w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*). *Wstęp, Zakończenie oraz Bibliografia* dopełniają całości. Ponadto Autorka sporządziła *Spis schematów, Spis tabel oraz Spis wykresów*.

Układ pracy – z punktu widzenia konstrukcji rozprawy naukowej – nie budzi więc zastrzeżeń. Każdy z problemowych rozdziałów ma własną, rozbudowaną systematykę. Struktura wewnętrzna kolejnych rozdziałów jest koherentna, a przy tym symetryczna (jedynie objętość rozdziału piątego może nieco rozczarowywać – oprócz prezentacji wyników ankiety w postaci kolorowych wykresów Czytelnik mógłby oczekiwać zestawienia wniosków z analizą literatury przedmiotu oraz wyników dotychczas prowadzonych badań w tym zakresie). Ponadto w mojej ocenie warto byłoby wzbogacić każdy z rozdziałów dysertacji o krótki wstęp, w którym Autorka zawarłaby informacje na temat celu danej części pracy i poruszanych w nim zagadnień. Wartość rozprawy podniosłoby również wyróżnienie na końcu każdego rozdziału wniosków Kandydatki formułowanych w kontekście wyróżnionych we *Wstępie* hipotez badawczych.

Co istotne, wstęp do recenzowanej dysertacji zawiera wszystkie niezbędne z metodologicznego punktu widzenia elementy i pozwala wystawić pozytywną ocenę stopnia przygotowania Doktorantki z zakresu metodologii badań w obszarze nauk społecznych. Kandydatka zarysowuje bowiem oryginalny problem badawczy – o czym wspomniałam wcześniej – omawia użyte metody badawcze: decyzyjną (w niewielkim stopniu), instytucjonalno-prawną, analizy

treści oraz komparatystyczną), prezentuje przyjętą systematykę pracy oraz wskazuje najważniejsze źródła wykorzystane w dysertacji.

Bez wątplenia na gruncie nauk społecznych niezwykle ważna jest umiejętność właściwego określenia celu pracy i hipotez badawczych. Podanym w nieco skomplikowanej i zbyt rozbudowanej formie celem badań recenzowanej pracy jest więc – jak deklaruje mgr A. Raba-Schultze – „analiza przebiegu procesu wdrażania polityki równościowej w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, ze szczególnym naciskiem na brak umiejscowienia zagadnień dotyczących polityki równościowej w dokumentach normatywnych i zastosowań rozwiązań systemowych istotnych dla udanego wdrożenia tejże polityki” (s. 7–8). Doktorantka stawia jedną tezę główną („Mało dynamiczny proces wdrażania polityki równościowej, w tym brak wystarczających działań, mających na celu zidentyfikowanie, analizę problemów i wyzwań będących podstawą procesu uwzględnienia polityki równości płci, powoduje brak całościowych rozwiązań w zakresie tejże polityki w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej” (s. 8) oraz cztery poprawne hipotezy badawcze, które brzmią następująco:

1. „Ograniczone rozwiązania legislacyjne dotyczące polityki równościowej w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej powodują niedoreprezentowanie kobiet w armii”.

2. „Błędna struktura oraz nieliczne działanie organów odpowiedzialnych za realizację polityki równościowej w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej ograniczają ilość i skuteczność podejmowanych decyzji dotyczących realizacji tejże polityki”.

3. „ograniczone rozwiązania dotyczące polityki równościowej w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz nieliczne działanie organów odpowiedzialnych za realizację tejże polityki wpływają na bezpieczeństwo kobiet w służbie wojskowej”.

4. „marginalizacja strategii *gender mainstreaming* jako narzędzia wdrażania polityki równościowej w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej przyczynia się budowania środowiska niesprzyjającego równości płci” (s. 8).

Hipotezy zostały w zasadzie określone prawidłowo. Z całą pewnością jednak ich brzmienie należałoby poddać redakcji językowej. Zastanawiam się również czy nie warto byłoby zredukować ich liczbę, choć bez wątpienia Kandydatka panuje nad tekstem i kierunkiem prowadzonych rozważań. Z powodzeniem następnie weryfikuje zakres ich trafności w analitycznym sześciostronicowym *Zakończeniu*.

Autorka wprowadziła cesurę czasową swych badań, określając i trafnie argumentując moment początkowy i końcowy projektu, tj. lata 1999–2019. Mając na uwadze to, że do jego ostatecznej realizacji doszło w 2022 roku, szkoda że nie udało się szerzej wykorzystać nowszych opracowań, co mogłoby stworzyć dodatkowe pole do prowadzenia analiz i prognoz.

Kwalifikacje badawcze kandydata do stopnia doktora oceniane są także w oparciu o dobór wykorzystanych w rozprawie metod badawczych, które moim zdaniem zostały właściwie określone, a następnie użyte w prowadzonych badaniach. Autorka deklaruje we *Wstępie* użycie następujących metod badawczych z obszaru nauk społecznych: metody decyzyjnej (nie dostrzegam zbyt wielu miejsc w tekście pracy potwierdzających zastosowanie przez Doktorantkę tej metody), analizy treści, metody komparatystycznej oraz instytucjonalno-prawnej. Mgr A. Raba-Schultze korzysta też z metody deskryptywnej (o czym nie wspomina jednak we *Wstępie*). Wykorzystała też technikę ankiety, której wyniki prezentuje w rozdziale V recenzowanej dysertacji. Jak wskazuje Kandydatka: „Badania zostały przeprowadzone na próbie badawczej liczącej 82 mężczyzn żołnierzy i 19 kobiet żołnierzy, techniką ankiety audytoryjnej opracowanej przez autorkę dysertacji. Kwestionariusz ankiety był anonimowy. W składzie próby badawczej ponad 90% ankietowanych pełni służbę w Siłach Zbrojnych RP ponad 10 lat, można zatem wnioskować, iż posiadają oni doświadczenie w pracy z kobietami żołnierzami. Ponadto 67% ankietowanych posiada wykształcenie wyższe i jest w wieku 31–40 lat (41,60%) oraz 41–50 (34,70%). Najliczniejszy korpus osobowy stanowili oficerowie (48,50%) oraz podoficerowie (33,70%)” (s. 228). Wątpliwości może budzić zarówno nieliczna grupa ankietowanych, jak i sposób sporządzenia próby badawczej. Tym samym wyniki ankiety nie są reprezentatywne i należy

uznać, że stanowią one jedynie uzupełnienie prowadzonych przez Autorkę dociekań. Pozwalają dodatkowo wzmocnić wnioski płynące z rozważań, a nie być podstawą formułowania generalnych opinii. Dysponując niewielką próbą (szerokie badania oczywiście wiążą się z dużymi wydatkami) w moim przekonaniu lepiej byłoby sięgnąć po technikę wywiadu i w ten sposób zebrać niezbędne dane od osób o różnym wieku, stażu, wykształceniu, randze, miejscu zamieszkania (w tym regionie), oczywiście różnej płci czy też różnym wyznaniu i odmiennych preferencjach politycznych, które pozwoliłyby zrealizować założony cel badawczy.

Wśród licznych wniosków Doktorantki formułowanych w całej pracy istotna jest ocena, zgodnie z którą „pojęcie bezpieczeństwa płci w polskim dyskursie naukowym w zasadzie nie istnieje. Należy zauważyć, że płęć jest integralną częścią myślenia o bezpieczeństwie, a wymiar bezpieczeństwa związanego z płcią jest czynnikiem wpływającym na funkcjonowanie systemu bezpieczeństwa i powinien być oczywisty. W wymiarze tym istotna jest rola i zaangażowanie kobiet w dziedzinę bezpieczeństwa i obejmuje udział kobiet we wszystkich jego sektorach, w tym również ich udział w procesach decyzyjnych” (s. 28). Jak wskazuje Autorka: „Płęć jest kluczową kategorią społeczną, która ujawnia nie tylko wzajemne relacje między płciami, ale także ich odmienne projekty życiowe. Kieruje również uwagę na zmieniające się w czasie i przestrzeni zarówno pojęcia kobiecości i męskości oraz role i oczekiwania społeczne kierowane pod ich adresem. Jest kategorią, która otworzyła pole do badań o dużym znaczeniu praktycznym. Kategoria ta uwidoczniła również wiele obszarów, w obrębie których »płęć« kreowana jest poprzez aspekty ideologiczne, ekonomiczne i historyczne. W takim aspekcie kategoria ta jest wyzwaniem w procesie budowy sprawiedliwego i demokratycznego porządku społecznego” (s. 31).

Mgr Raba-Schultze czyni również spostrzeżenie, że spośród wielu definicji „równości płci” najbliższa jest jej ta opracowana przez The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF). I tak „równość płci” stanowi „międzynarodową normę, określającą równe prawo kobiet i mężczyzn do korzystania z możliwości i zasobów niezależnie od płci, z którą

się urodzili. W aspekcie bezpieczeństwa oraz sektora bezpieczeństwa oznacza ona, że kobiety i mężczyźni mają takie same możliwości uczestnictwa w jego zapewnieniu oraz że ich potrzeby w zakresie bezpieczeństwa są w równym stopniu zaspokojone” (s. 69).

Zgodnie z diagnozą Kandydatki system bezpieczeństwa nie może właściwie funkcjonować bez zagwarantowania fundamentalnych wartości ustanowionych międzynarodowymi normami prawnymi oraz przepisami konstytucji, w tym tymi, które gwarantują równość płci. Jak trafnie zauważa Doktorantka, „niedoreprezentowanie kobiet w procesach decyzyjnych na określonych szczeblach i sektorach jest poważnym problemem” (s. 71). Dokonując wyliczenia najważniejszych celów polityki równościowej, mgr A. Raba-Schultze konstatuje, że likwidacja barier i stworzenie warunków społecznych i strukturalnych, w których możliwe jest wyeliminowanie wszelkich nierówności nie będzie możliwe bez wypracowania „zgody obu płci i wspólnej odpowiedzialności w tym aspekcie”. W tym celu – jak ocenia Kandydatka – należy „podjąć działania zmierzające do wyeliminowania dyskryminujących norm, stereotypów i uprzedzeń oraz transformację instytucji, które są ich źródłem” (s. 72). Co ważne, zdaniem Kandydatki „równość płci polega na akceptowaniu i w równym stopniu docenianiu różnic między płciami oraz ich ról pełnionych w społeczeństwie” (s. 72). W kontekście konieczności kreowania i wdrażania konkretnych rozwiązań w sferze polityki równościowej przez organy decyzyjne i zarządzające, a także istnienia zapewne określonej woli politycznej (która – jak wiadomo – jest zmienna), chciałabym poprosić Doktorantkę, jako ekspertkę, o przeprowadzenie analizy działań podejmowanych przez poszczególne rządy w Polsce z uwzględnieniem cezury czasowej pracy – nie w wymiarze deklaratywnym, ale w postaci przyjęcia realnych regulacji, których wymierne efekty wpłynęły na funkcjonowanie SZRP w badanym obszarze. W związku z tym, że zabrakło mi nieco w tej części pracy elementów diagnostycznych prezentowanych w szerszej perspektywie, chciałabym poprosić Doktorantkę także o ocenę skuteczności przyjmowanych regulacji prawnych.

Zdaniem mgr A. Raby-Schultze, „warunkiem koniecznym osiągnięcia pełnej integracji w siłach zbrojnych jest wykorzystanie przez tenże sektor bezpieczeństwa możliwości i umiejętności całego personelu. (...) Dlatego istotne jest monitorowanie w tym obszarze działań dotyczących zasobów ludzkich, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb obu płci” (s. 124). Prosiłabym o odpowiedź na pytanie, jak i czy – w kontekście poczynionych przez Autorkę ustaleń – taki proces monitoringu jest prowadzony.

W ocenie Doktorantki współczesne „konflikty w dużym stopniu zależne są od poziomu technologii oraz fachowej wiedzy, która niezależna jest od płci. Implikuje to zmiany w przeznaczeniu oraz strukturze sił zbrojnych, które mniej czasu poświęcają na ochronę granic, a więcej na międzynarodowe misje” (s. 154). Konieczna jest więc likwidacja wszelkich barier na poziomie rekrutacji, jak i na ścieżce awansowej kobiet, których kompetencje, umiejętności i doświadczenia powinny być brane pod uwagę na etapie planowania i wdrażania działań, także w obszarze budowania pokoju.

Mgr A. Raba-Schultze zauważa również, że pomimo działań podejmowanych przez wiele organów i instytucji, takich jak: Pełnomocnik Rządu ds. Równego Traktowania, Pełnomocnik Ministra Obrony Narodowej ds. Wojskowej Służby Kobiet, Zespół opiniodawczo-doradczy „Kobiety w Służbach Mundurowych”, Rada ds. Kobiet w SZRP czy Koordynator ds. Równego Traktowania w MON, kobiety w SZRP nadal są w sytuacji braku wystarczającej reprezentacji, co w oczywisty sposób wpływa na ich pozycję w tej służbie. Kandydatka wskazuje, że obecnie w SZRP służy nieco ponad 6% kobiet i aktualnie brakuje też kobiet w kręgach generalskich, w których nie ma ani jednej kobiety. Warto byłoby pokusić się o rozwinięcie tej myśli i bardziej wnikliwą diagnozę. Kandydatka podaje wprawdzie w swej pracy szereg powodów tego stanu rzeczy, ale ja chciałabym poprosić o rozwinięcie tych myśli i krytyczną ocenę sytuacji, czy zdaniem Autorki możliwe jest dokonanie przełomu na tym polu w Polsce i jakie okoliczności musiałyby zaistnieć, żeby zmienić istniejący stan rzeczy.

Podsumowując, sformułowane przez Doktorantkę hipotezy, wyróżnione problemy, jak również sposób przedstawienia stanu wiedzy z zakresu tytułowej

problematyki oraz omówienie bazy literaturowej z prezentacją użytych teorii, wykorzystanych źródeł oraz zastosowanych metod badawczych dowodzą, że rozprawa doktorska mgr Aleksandry Raby-Schultze ma charakter oryginalny. Podjęty w rozprawie doktorskiej problem badawczy jest wartościowy w sensie poznawczym. Autorka rozprawy dowiodła, że posiada bogatą ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie nauk o polityce oraz poważny zasób wiadomości z obszaru własnych zainteresowań badawczych.

Oceniając wartość merytoryczną dysertacji należy wskazać, że Kandydatka, posługując się żywym językiem, prowadzi rozważania w sposób, który dowodzi jego sprawności naukowej. Należy zaznaczyć, że refleksje zaprezentowane przez Kandydatkę w *Zakończeniu* omawianej dysertacji służą ostatecznej weryfikacji hipotez postawionych we *Wstępie* oraz dowodzą posiadanej wiedzy oraz umiejętności syntezy i formułowania wniosków. *Zakończenie* nie jest zbyt rozbudowane, pozbawione jest elementów szerszego wykładu zawierającego wątki ekspercko-prognostyczne. Bez wątplenia nie stanowi ono jednak wyłącznie enigmatycznego streszczenia rozprawy, lecz jest kompetentnym wyliczeniem najważniejszych ustaleń, które pozwalają na zweryfikowanie postawionych we *Wstępie* hipotez.

Niezaprzeczalnym walorem recenzowanej rozprawy doktorskiej jest wyliczona na 37 stronach obszerna i zróżnicowana bibliografia, która – co warto podkreślić – dowodzi bardzo dobrej znajomości dotychczasowych ustaleń naukowych w zakresie omawianej problematyki. Autorka wykorzystuje źródła zarówno polskojęzyczne, jak i anglojęzyczne. Systematyka przyjęta w bibliografii jest w zasadzie poprawna. Kandydatka sięga po: *Akty normatywne* (tu zabrakło niestety właściwej systematyzacji – z uwzględnieniem rangi aktu, jak również chronologii; ponadto przy tak bogatej bazie źródeł prawa warto było je podzielić na źródła prawa międzynarodowego i źródła prawa krajowego); *Raporty, analizy, opracowania; Leksykony i słowniki* (lepiej byłoby je wyróżnić po opracowaniach); *Opracowania zwarte; Artykuły naukowe; Źródła internetowe*. Co warto podkreślić, w trakcie procesu badawczego Doktorantka krytycznie sięgała po opracowania o charakterze syntetycznym i teoretycznym oraz prace mające

bardziej praktyczną naturę. Czyniła to zaś zgodnie z rzetelnym warsztatem naukowym i wymogami metodologicznymi z obszaru nauk społecznych.

Wysoko oceniam stronę formalną opracowania. Rozprawa posiada elegancką szatę edytorską, którą wzbogacają tabele, schematy oraz kolorowe wykresy. Aparat naukowy jest stosowany przez Autorkę zgodnie z przyjętymi normami. Forma redakcji przypisów jest poprawna i odpowiadająca naukowym standardom. Redakcja językowa rozprawy jest także na dobrym poziomie. Doktorantka używa przejrzystego języka, prezentując uporządkowany tok rozważań, a jej wywód naukowy ma charakter pogłębiony i znajduje odzwierciedlenie w zasadnej argumentacji.

3. Uwagi i sugestie dotyczące rozprawy doktorskiej

Zadaniem recenzenta rozprawy jest wskazanie pewnych występujących w omawianym dziele nieścisłości i mankamentów. Autorce, pomimo mojej wysokiej oceny dzieła, nie udało się uniknąć usterek o charakterze technicznym czy też błędów literowych. Korekta powinna pozwolić na usunięcie pojawiających się w tekście uszczerbków językowych, stylistycznych, gramatycznych. Interpunkcja czasem sprawia trudności Doktorantce i pod tym względem praca wymaga poważniejszej redakcji. Kandydatka nie odróżnia półpauz od dywizów, tu (w całym tekście oraz przypisach) panuje pełna przypadkowość w ich stosowaniu. Tytuły aktów prawnych warto byłoby wyróżnić czy to kursywą czy też cudzysłowem. W moim przekonaniu przed ewentualną publikacją recenzowanego dzieła należałoby poprawić występujące w pracy niedociągnięcia.

Dla przykładu, wygładzenia stylistycznego, gramatycznego, interpunkcyjnego oraz literowego wymagają m.in. następujące miejsca:

s. 20 – jest: „militarno – politycznych”;

s. 21 – jest: „techniczno – naukowego”, „społeczno -gospodarczego”;

- s. 22 – błędy językowe (powtórzenia): „Na poczucie pewności zwraca również uwagę J. Stańczyk i zauważa, że istotą bezpieczeństwa jest pewność trwania podmiotu i pewność zaspokajania przez niego potrzeb. O bezpieczeństwie, jako pierwotnej i egzystencjonalnej potrzebie pisze również Roman Kuźniar, który zwraca uwagę, podobnie jak R. Zięba, że dotyczy ona wszystkich jednostek, grup społecznych i państw. Badacz zwraca uwagę (...)”;
- s. 23 – błędy językowe (powtórzenia): „zwraca uwagę” użyto czterokrotnie;
- s. 30 – „należy uznać na „organizacje płciowe”;
- s. 34 – błąd literowy: „teorią feministyczną dotycząca..., w której cechy przypisywane płcią...”;
- s. 113 – jest: „rozwoju gospodarczo społecznego każdego państwa...”;
- s. 124 – „Zwiększenie udziału kobiet w siłach zbrojnych, zwłaszcza na poziomach decyzyjnych powinny koncertować się kształtowanie”;
- s. 130 – jest: „2009 r”;
- s. 141 – jest: „odpowiednią kontrole realizacji”;
- s. 214 – „Za działania edukacyjno szkoleniowe”, „materiały informacyjno – edukacyjne”;
- s. 215 – jest: „ważną rolę w promowanie praw”;
- s. 227 – jest: „Niemnie jednak”;
- s. 226 – brak numeru pozycji m.in. w przypisie 792, jest: „(Dz.U. 2017, poz. 1633).”;
- s. 236 – jest: „ zbędny haos pomiędzy”;
- s. 245 – jest: „Nie mniej jednak”;
- s. 264 – „Kluczowym aspektem na które należy zwrócić uwagę”;
- s. 267 – „działania informacyjno szkoleniowe”.

Powyższe uwagi krytyczne nie umniejszają oryginalnego charakteru recenzowanej rozprawy.

4. Wniosek końcowy

W mojej ocenie rozprawa mgr Aleksandry Raby-Schultze stanowi przykład udanej twórczości naukowej. Autorka w trakcie swych rozważań nie stroni od poszukiwania odpowiedzi na ważne pytania. Oceniam, że recenzowana praca jest zarówno od strony metodologicznej, jak i merytorycznej dojrzałym dziełem. Dysertacja ma charakter oryginalny, stanowiąc wartościowe naukowo opracowanie podjętego tematu. Autorka w przekonujący i rzeczowy sposób weryfikuje przyjęte we *Wstępie* hipotezy.

Dysertacja mgr Aleksandry Raby-Schultze to rzetelne, przemyślane dzieło, spełniające wymogi stawiane rozprawom będącym podstawą ubiegania się o stopień naukowy doktora. Zgłoszone w recenzji krytyczne uwagi nie pomniejszają jej wysokich walorów naukowych.

Formułując wniosek końcowy, stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani mgr Aleksandry Raby-Schultze pt. ***Polityka równościowa w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*** spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim (art. 13 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017, poz. 1789 ze zm.). Wnoszę zatem o dopuszczenie Pani mgr A. Raby-Schultze do kolejnych przewidzianych przepisami prawa etapów przewodu doktorskiego w sprawie nadania stopnia doktora w dyscyplinie nauki o polityce i administracji.

Niniejsza opinia została sporządzona po wejściu w życie ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018, poz. 1668), przy uwzględnieniu faktu, że w myśl art. 179 ust. 1, 2 i 3 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018, poz. 1669) postępowania w przewodach

doktorskich wszczęte i niezakończone przed dniem wejścia w życie ustawy z 20 lipca 2018 r. – a więc tak jak ma to miejsce w odniesieniu do tego postępowania – mają być przeprowadzane na zasadach dotychczasowych, a więc w oparciu o ustawę z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017, poz. 1789 ze zm.)

Joanna Marszałek-Kawa

